

Голові разової спеціалізованої вченої ради
щодо захисту дисертації
на здобуття ступеня доктора філософії
Іванової-Биканової Вікторії Євгенівни
за спеціальністю 052 Політологія
у Дніпровському національному університеті
імені Олеся Гончара
д-ру політичних наук,
професору
Третьяку Олексію Анатолійовичу

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата політичних наук, доцента, доцента кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Петрова Павла Григоровича на дисертаційне дослідження Іванової-Биканової Вікторії Євгенівни «Політичний перфоманс як чинник антикризової трансформації сучасної політичної комунікації», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 – політологія, в галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки

Ступінь актуальності обраної теми

Значення сучасних антикризових політичних комунікацій дедалі зростає. Через вплив новітніх соціальних медіа та Інтернет-платформ перетворення позицій та поведінки громадян на основі цілеспрямованих інформаційних інтервенцій стає буденною справою. В цьому контексті різні політичні сили можуть спричиняти політичні кризи, навмисно розхитуючи ситуацію. Так само владні чинники та інституції можуть використовувати потенціал інфокомунікаційних технологій для збереження політичної стабільності та сталого розвитку. Політичний перфоманс в цій ситуації виступає, з одного боку, засобом самовиразу індивідів та груп. З іншого боку, він стає компонентом антикризової політики в тому сенсі, що інститути публічного врядування програмують розвиток ситуації за сценарним принципом. Відповідно можливість передбачати підсумки розвитку політичної ситуації ґрунтується на можливості інспірувати бажані політичні події та програмувати реакцію на них. Політичні перфоманси є складовою значної політологічної наукової проблеми інтеграції політико-організаційних

дій та політико-технологічного та комунікаційного забезпечення державної антикризової політики. В умовах боротьби з росією для України вкрай необхідно з'ясувати переконувальний та спонукальний потенціал політичного перформансу. Ці знання та дані можуть надати можливість обрання оптимальні стратегії впливу на громадську свідомість в умовах кризи та забезпечити формування антикризового інформаційного середовища навіть в умовах ворожої агресії. З цієї точки зору актуальність теми є досить високою.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони ґрунтуються на усталених та апробованих положеннях політичної науки. Отримані авторкою наукові результати та висновки дисертації характеризуються високим рівнем обґрунтованості і достовірності, що забезпечено використанням загальновідомих сучасних методів наукових досліджень. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань в роботі використовувалися фахові методи сучасних політичних наук. Зокрема, комунікативний підхід (встановлює особливості політичного перформансу як комунікативного явища), порівняльний аналіз (порівнює значення та вплив політичного перформансу та інших методів політичного антикризового управління). Фахові методи включають соціокультурний аналіз та сценарно-прогностичний метод. Вони допомагають визначити значення перформансних елементів антикризових комунікаційних планів із «створення подій» та надають їм переконливість і вірогідність.

Під час підготовки дисертації було використано й інші наукові методи дослідження, що дозволило комплексно розглянути проблему науково-політологічного погляду на комунікаційну протидію наслідкам кризи, яка має враховувати українську політичну дійсність та особливості вітчизняного політичного процесу.

Так, як зазначено у вступі дисертації, політичний перформанс виступає засобом, який гарантує привернення уваги до важливих суспільних проблем за межами офіційного або усталеного порядку денного. Перформансна політико-комунікаційна дія, вступаючи ознакою виразу альтернативної політичної позиції, вимагає дослідження інституційних компонентів просування політичних іміджів та послань.

Про високий рівень обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи свідчить їх апробація на конференціях.

Наукова праця В. Є. Іванової-Биканової вирізняється самостійністю та завершеністю. Авторці вдалося аргументовано та переконливо довести вірність провідної ідеї, суть якої зводиться до того, що переконувальний потенціал політичного перформансу заснований не на раціональних аргументах, а на апеляції до почуттів людини, її культурних потреб та цікавості до усього незвичного. Для сучасних політичних наук актуальним є завдання ідентифікації політичного перформансу у контексті функціонування інститутів політичної системи, дій конкретних політичних акторів, процесів політичної трансформації.

Зміст дисертації відповідає поставленій меті та відображає логіку дослідження. Наукові положення, висновки і рекомендації, представлені в роботі, достатньо обґрунтовані і підкріплені результатами аналізу значної кількості наукових джерел та інформації щодо прикладного антикризового застосування антикризового політичного перформансу. Зміст дисертації відповідає назві теми, засвідчує логічність та завершеність дослідження.

Структура і кількість опрацьованих наукових джерел свідчить про глибину проведеного дослідження, автор посилається на класичні та сучасні праці відомих фахівців, дискутує з ними і пропонує власне бачення відповідних політичних явищ.

Ознайомлення з науковими положеннями, висновками і пропозиціями дисертації В. Є. Іванової-Биканової дає змогу зауважити точність формулювань, дотримання технічних вимог, увагу до деталей, акуратність. Дисертація написана грамотно, стиль викладу в ній матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує легкість і доступність їхнього сприйняття для читача. В роботі максимально обмежено використання складнопідрядних конструкцій, які заважають однозначному трактуванню позицій автора, дисертація насичена професійною термінологією. Усе вказане вище забезпечило обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів

Зі змісту дисертаційної роботи, опублікованих дисертантом наукових праць вбачається, що основні наукові положення, висновки і пропозиції сформовані автором самостійно, відображають особистий внесок дисертанта, характеризуються науковою новизною. Результатами дисертації роботи В. Є. Іванової-Биканової, які характеризуються науковою новизною, на мою думку, є такі: виявлення антикризового значення політико-перформансної політичної кампанії, яке полягає в перетворенні сприйняття негативних аспектів державної антикризової політики на прийнятне й бажане з точки зору більшості населення (основних базових соціальних груп). На основі антикризового політичного перформансу відбувається блокування ірраціональних негативних очікувань, які поширюються на основі стандартної та креативної політичної реклами, політичних PR та політичної пропаганди;

– перелік мотивацій застосування політичного перформансу в рамках діяльності опозиційних політичних сил. Крім самопрезентації та представлення політичної альтернативи, опозиційні (альтернативні) політичні сили та групи застосовують політичний перформанс з метою актуалізації «політичного місця та часу» та символізації (ритуалізації) важливих політичних дій. Функції політичного перформансу спрямовані на зміну масштабів події або процесу в громадській свідомості, маніфестацію статусу соціальних груп, змін державної політики відповідно до ідеологічних або ціннісних настанов та/або доктрин;

– встановлення компенсаторного значення ефекту політичного перформансу на основі оцінки зміни поведінки цільової аудиторії та очікувань від новизни політичної вистави, її неординарності і креативності, екстравагантності та оригінальності. З'ясовані форми антикризового політичного перформансу: 1) за суб'єктами організації («соціально-вікові» та гендерні активісти, самоврядні неформальні ініціативні групи, професійні театральні колективи, представники локальних спільнот); 2) за рівнем афілюваності до політичних структур (члени політичних партій, громадських організацій, «керований натовп», інститутів політичного врядування й представництва); 3) за рівнем політико-технологічного планування (стихійні, заплановані, мережні, медійно-проектні); 4) відповідно до співвідношення мистецьких та політичних мотивацій (політико-ідеологічні, соціально-орієнтовані, драматичні, комедійні).

Також й інші наукові положення, які сформульовані в дисертації та в опублікованих працях В. Є. Іванової-Биканової містять елементи наукової новизни та у значній мірі вдосконалюють сучасне наукове пізнання проблеми, що є предметом його дослідження.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення

Зміст і структура дисертації відповідає меті та завданням, сформульованим дисертантом на початку дослідження, а також відображають актуальність дослідження та його наукову новизну. Дисертація характеризується логічним змістовним наповненням, відповідно до змісту, структура якого забезпечує комплексність та системність отриманих науково значущих результатів.

Структура дисертації побудована логічно, відповідно до поставлених перед дослідженням завдань. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

У розділі 1 «Теоретико-методологічні основи дослідження політичного перформансу як чинника антикризових політичних комунікацій» викладаються базові теоретичні положення, які стали підґрунтям для розробки політичного перформансу як форми виразу політичної позиції та виступають конкретним знаряддям політичних технологій. Проводиться оцінка емпіричних випадків, коли протести є способом публічного виразу індивідуальної політичної позиції, яку важко вважати навмисною політико-технологічною дією. У зв'язку з цим надаються методичні основи фіксування модальності перформансерного повідомлення для розуміння масштабу його впливу та прогнозування його політичних наслідків.

У розділі 2 «Структура політико-інституційного середовища застосування політичного перформансу в умовах демократичних трансформацій та політичної конкуренції» авторкою здійснено аналіз ознак політичного перформансу, які ґрунтуються на взаємодії сучасних політичних суб'єктів та інтересів.

У підрозділі 2.1. «Політичні актори як суб'єкти застосування політичного перформансу» зроблено висновок, що суб'єктність політичного перформансу в багатьох випадках не пов'язана з політико-інституційними ролями виконавців перформансу. Мотивація до політико-перформансної дії з'являється на основі розгортання мистецького сюжету та розвитку

культурного процесу. Відповідно, вплив таких внутрішньомотивованих політичних перформансів досить важко оцінити та спрогнозувати. Водночас вони формують смислове середовище, яке є референційним полем для звичайної політичної активності (с. 77).

У розділі 3 «Антикризовий комунікаційний потенціал політичного перформансу в сучасній Україні» зроблено висновок, що, антикризові політичні стратегії охоплюють аналітичні, політико-технологічні та креативні складові. Глибоке розуміння ціннісної природи сучасного українського суспільства вимагає нестандартних акцій та компаній політичного перформансу. Водночас якісне виконання завдань антикризової політики вимагаємо високого рівня координації, потужної аналітичної роботи, постійного моніторингу ситуації. Основним функціоналом політичного перформансу в умовах кризових комунікацій є усунення ефектів замовчування та лояльності до недоліків, формування відкритого простору думок та суперечностей. Дисертація виконана українською мовою. Стиль викладення матеріалу – науковий.

Порушень академічної доброчесності опонентом не виявлено.

Дисертація В. Є. Іванової-Биканової містить вагомі результати, які в сукупності вирішують важливу наукову проблему, а також забезпечують розв'язання цілого ряду практичних питань. Викладені у ній наукові положення заповнюють ряд прогалин, які існували у теорії та практиці політичної комунікації України, є основою для подальших досліджень, вдосконалення антикризового менеджменту, політологічної освіти тощо.

Теоретичне та практичне значення дисертації підтверджується можливістю використання розроблених дисертанткою рекомендацій, положень та пропозицій у науково-дослідницькій сфері, політичній діяльності, освітньому процесі та у практичній діяльності публічно-владних інститутів антикризового управління.

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях.

Результати дослідження повною мірою відображено у наукових статтях і тезах доповідей авторки на наукових і науково-практичних конференціях, що в цілому свідчать про достатній рівень апробації. Основні теоретичні положення, висновки і практичні результати, отримані в процесі роботи над дисертацією, опубліковано у дев'яти працях, з яких п'ять – статті в наукових

фахових виданнях України, чотири – матеріали міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Не заперечуючи важливості та оригінальності дисертації, зупинимось на певних дискусійних моментах, а також на тих важливих питаннях розгляду заявленої теми, що залишилися невисвітленими у ній.

1. Доречно було б згадати визначення політичного перфомансу в рамках сучасних наукових доробків вітчизняних дослідників, зокрема, О. Демської, К. Голденштейн, Я. Косяка. Ці роботи розкривають проактивний зміст політичного перфомансу та його символічне значення. Вони вказують на взаємозв'язок ідейно-теоретичного та прикладного рівня застосування політичного перфомансу в рамках антикризових комунікацій.

2. В контексті концептуально-теоретичного обґрунтування роботи доречно було б звернутися до поняття «політичного хепенінгу», яке позначає цілеспрямовано створену подію. Відповідно порівняння цих понять дозволило виокремити політтехнологічний та політико-прикладний зміст політичного перфомансу.

3. На прикладному рівні дослідження, який сконцентрований навколо антикризової трансформації політичної комунікації, досить релевантним було б з'ясування самоорганізованої та керованої природи політичного перфомансу. Можливості самопрезентації громадян та груп, на яких наголошується в тексті дисертації, протиставляються антикризовим діям держави та правлячих політичних сил. Насправді було б оптимальним поєднання двох фокусів уваги до прикладного значення політичного перфомансу.

4. Наближенню результатів дослідження до політичного контексту сучасної України сприяло б уточнення політичного перфомансу як чиннику антикризової «реабілітації» громадської думки та подолання «втоми» від військових дій, наявної в українському суспільстві. Розкриття цих аспектів є потужною перспективою для подальших наукових досліджень. Це також могло б сприяти розробці прикладних політико-комунікаційних проєктів в контексті інформаційної боротьби за українську державність і незалежність.

Але усі зазначені зауваження жодною мірою не знижують загальної позитивної оцінки представленого дисертаційного дослідження. В роботі на високому науковому рівні розглянуто складні політичні проблеми,

обумовлені темою дослідження, і висуваються цікаві наукові гіпотези та пропозиції.

Висновок

Дисертація Іванової-Биканової В. Є. на тему «Політичний перформанс як чинник антикризової трансформації сучасної політичної комунікації» є самостійною та завершеною науковою роботою, виконаною особисто дисертанткою у виді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису. Дисертаційне дослідження містить науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, характеризується єдністю змісту та свідчить про особистий внесок авторки.

Дисертаційна робота «Політичний перформанс як чинник антикризової трансформації сучасної політичної комунікації» за своєю актуальністю, ступенем новизни, постановкою та способом вирішення поставлених питань, теоретичним та практичним підґрунтям та обґрунтованістю одержаних результатів відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.), а її авторка, Іванова-Биканова Вікторія Євгенівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

РЕЦЕНЗЕНТ:

**Кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара**

Павло ПЕТРОВ

Підпис рецензента засвідчую:

**Вчений секретар Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
кандидат фізико-математичних наук,
доцент**

Тетяна ХОДАНЕН

